

Úloha Lucifera a Ahrimana ve světovém řádu, JEJICH NEOPRÁVNĚNÁ ČINNOST A VLIV NA ČLOVĚKA

Rudolf Steiner

Chování při přechodu přes tento práh se stává zvláště obtížné tím, že v našem světovém řádu se nacházejí bytosti, které hrají určitou úlohu v zážitcích znázorněných v dramatu *Probuzení duší* i v ostatních dramatech a které můžeme označit jako bytosti luciferské a ahrimanské. A právě v této hraniční oblasti, v oblasti prahu mezi smyslovostí a nadsmyslovým světem vystupuje jasnozřivému vědomí luciferský a ahrimanský element zvláště významně. Vidíme to např. ve 4. obrazu prvního mystérijního dramatu *Brána zasvěcení*.

*Obě mocnosti stojí před duševním světem,
jedna žije v nitru jako Pokušitel,
druhá zakaluje pohled
když se obrací navenek.
Nikdy nebylo doby, kdy bys mě neprožíval.
Sledoval jsem tě cestami života
a mohl jsem tě naplnit
silnou svébytností, štěstím vlastního bytí.*

Lucifer

*Nikdy nebylo doby, kdy bys mě nespátřoval.
Mě viděly tvé tělesné oči
ve všem pozemském vývoji,
kde zalesknout jsem se ti směl
v hrdé kráse, v blaženosti zjevení.*

Ahriman

Pro získání zmíněného správného vztahu k přechodu z jednoho světa do druhého je nutné, aby se člověk uměl správně chovat také k těmto dvěma druhům bytostí, k luciferským a ahrimanským. Nejpohodlnějším by zprvu ovšem bylo - a tento pohodlný prostředek, jak si poradit, volí pro sebe, alespoň teoreticky, velmi mnoho duší - že by si řekly: Jak se zdá, Ahriman je nebezpečným druhem, a má-li svůj vliv na svět a lidské konání, pak je nejjednodušší, když se podněty přicházející od Ahrimana z lidské duše odstraní. Zdá se to nejpohodlnější, ale pro duchovní svět je to právě taková chytrost, jako když se někdo snaží vytvořit na váze rovnováhu tím, že odejme břemeno na misce, kde je váha tlačena dolů. Tyto bytosti označované jako ahrimanské a luciferské mají ve světovém řádu svou úlohu, jsou zde a není možné je odstranit. Také vůbec nejde o nějaké odstranění, ale o to, že podobně, jako je tomu u dvou misek váhy, tak i ahrimanské a luciferské síly musejí být v rovnováze ve svých podnětech na člověka a na jiné bytosti. Správné působení některého druhu sil nebo bytostí

nezjednáme tím, že je odstraníme, ale tím, že k si k nim vytvoříme správný vztah. Tyto luciferské a ahrimanské bytosti by se pojímaly úplně mylně, kdyby se prostě řeklo, že jsou to zlé a škodlivé bytosti. Že se tyto bytosti určitým způsobem staví proti všeobecnému světovému řádu, který byl už před- značen dřív, než ony do něj vstoupily, není příčinou toho, že by tyto bytosti za všech okolností musely vykonávat škodlivou činnost, ale je to tím, že tyto bytosti jako i ty druhé, které poznáváme ve vyšších světech jako odpovídající světovému řádu, mají v jeho celku určitou oblast svého působení. A jejich činnost proti světovému řádu spočívá v tom, že tuto oblast přestupují, že silami, kterými mají působit ve své jim příslušující oblasti, působí mimo tuto oblast. Z toho hlediska pozorujeme Ahrimana nebo bytosti ahrimanské.

Ahrimana můžeme docela dobře charakterizovat, když řekneme: Ahriman je v nejširším okruhu Pánem smrti, ovládajícím všechny síly, které ve fyzicky-smyslovém světě mají přivodit to, co v tomto světě nutně musí nastat jako zničení, jako smrt bytostí. Smrt ve smyslovém světě náleží k nezbytným zařízením, neboť bytosti by tento smyslový svět zaplavily, kdyby v něm nebylo zničení a smrt. Tato úloha odpovídajícím způsobem zákonitě řídit smrt z duchovního světa připadla Ahrimani; on je Pánem regulace smrti. Výrazným způsobem mu přísluší minerální říše. Minerální svět je vždy mrtvý, přes celý minerální svět je takřka vylitá smrt. Ale v utváření našeho pozemského světa je minerální říše, minerální zákonitost vlitá také do všech ostatních přírodních říší. Všechny rostliny, zvířata a lidé, pokud náleží přírodním říším, jsou prostoupeny minerálností tím, že přijímají minerální látky a tím také minerální síly a zákonitosti a tak podléhají zákonům minerálností, nakolik patří k pozemské podstatě. Tím se to, co patří k zákonité smrti jako oprávněné Ahrimanovo panství, šíří také do těchto vyšších říší. V tom, co nás obklopuje jako zevní příroda, je Ahriman po právu Pánem smrti, a pokud jím je, musí být ve všeobecném světovém řádu uznáván nikoliv jako zlá mocnost, ale jako mocnost naprosto opodstatněná. Ve 2. obrazu mystérijního dramatu *Strážce prahu* říká Jan Thomasius o Ahrimanovi:

*Ahriman stál v celé velikosti přede mnou.
A mohl jsem poznat, že on je v skutku
znalcem pravých zákonů světa.*

Do správného vztahu k smyslovému světu se dostaneme jen tehdy, když tomuto světu přinášíme odpovídající zájem, který je upravený tak, že věci smyslového světa vidíme vystupovat, ale netoužíme po nich natolik, abychom pro smyslové tvary žádali věčné bytí, ale abychom je uměli postrádat, když jdou vstříc své přirozené smrti. Umět se odpovídajícím způsobem radovat z věcí smyslového světa, ale nezáviset na nich tak, že by to odporovalo zákonům zanikání a smrti, to je správný vztah člověka k smyslovému světu. A že to všechno tak může být, že člověk může mít správný vztah ke smyslovému světu, ke vzniku a zanikání, k tomu v něm pulsují ahrimanské podněty. Znázorňuje to verš v 10. obrazu *Strážce prahu*:

*Jako by tvá ruka vždy musela
vést kladivo jen do prázdna
a vlastní síla by si nemohla uvědomit sebe,
kdyby neuhodila na kovadlinu,
tak by nemohlo přijít k sobě myšlení,
kdyby mu nepřekážel Ahriman.*

*Všechno myšlení tě v tvém životě
vedlo k odporům,
které ti do duše vnášejí
bolesti a těžké pochybnosti.
V nich jsi se myšlením učil poznávat,
jak světlo přece jen může být odleskem
spatřeno v zářivé své síle.*

Ahriman však může svou oblast překročit. Zprvu ji může překročit především tak, že sahá po lidském myšlení.

Člověk, který nenahlíží do duchovního světa a nemá pro něj žádné porozumění, totiž nebude věřit, že Ahriman zcela reálným způsobem sahá právě po tomto „zdravém“ lidském myšlení. Sahá po něm. Pokud lidské myšlení žije ve smyslovém světě, je vázáno na mozek, který musí podle všeobecného světového pořádku propadnout zkáze. Zde má Ahriman řídit chod lidského mozku směrem ke zničení. Překročí-li však svou oblast, pak získá tendenci, aby myšlení odloučil od jeho smrtelného nástroje, od mozku, aby fyzické myšlení, zaměřené na smyslový svět, osamostatnil a vytrhl z fyzického mozku, do jehož zničujícího proudu se má toto myšlení vlít, když jde člověk branou smrti. Ahriman má tendenci právě myšlení odtrhnout od tohoto zničujícího proudu, když člověka jako fyzickou bytost vrhá do proudu smrti. A to činí v průběhu celého lidského života, že svými pařáty neustále sahá do tohoto myšlení a zpracovává člověka tak, že chce jeho myšlení vytrhnout ze zkázy. Poněvadž Ahriman je tak činným v lidském myšlení, lidé vázáni na smyslový svět vyci- tují přirozeně pouze účinky duchovní bytosti. Takoví lidé, které Ahriman drží tímto způsobem za límec, cítí nutkání vytrhnout myšlení z jeho zapojení do velkého řádu světa. A tím je vytvářeno materialistické ladění, způsobující to, že lidé chtějí myšlení použít jen na smyslový svět. Nejvíce jsou Ahrimanem posedlí ti lidé, kteří nechťejí věřit v žádný duchovní svět, neboť je to Ahriman, kdo je láká a svádí, aby se svým myšlením zůstali jen ve smyslovém světě. Pokud se člověk nestal praktickým okultistou, má to pro duševní ladění zprvu pouze ten následek, že se stane hrubým materialistou a nechce nic vědět o duchovním světě. K tomu je právě sváděn Ahrimanem, ale nepozoruje jej. Avšak skutečnost je taková, že podaří-li se Ahrimanovi odtrhnout myšlení od jeho mozkové základny, k níž je jako fyzické myšlení vázáno, vytváří s tímto myšlením do fyzického světa stíny a přízraky. Těmito stíny a přízraky, kterými je pak fyzický svět prostupován si Ahriman chce založit svoji zvláštní ahrimanskou říši. Pořád stojí na číhané, aby z lidského myšlení, které chce vstoupit do proudu, do něhož člověk vstupuje při procházení branou smrti, odtrhl tolik, kolik to jen vůbec jde; aby myšlení

zadržel a fyzický svět zabydlel stíny a přízraky, stvořenými z mateřské půdy vytrženého fyzického lidského myšlení. Okultně pozorováno se ve fyzickém světě stále sem a tam míhají tyto stíny a přízraky škodící světovému pořádku; jsou to produkty, které popisovaným způsobem uskutečňuje Ahriman. Správnou náladu k Ahrimanovi máme, moji milí přátelé, když ho oceňujeme tak, že dává-li svým zákonitým impulsům vcházet do naší duše, pak máme správný poměr k smyslovému světu, ale musíme být na stráži, aby nás nezlákal v tom smyslu, jak bylo naznačeno.

Pohodlnější je ovšem poradit si jako ti lidé, kteří říkají: potom tedy všechny ahrimanské impulsy z naší duše vyhladíme. S takovým vyhlazením se však nezíská nic jiného, nežli že druhou miskou vah teprve notně přivedeme ke klesání. A komu by se nesprávnou teorií skutečně podařilo ahrimanské impulsy z duše vyhladit, ten by zase propadl impulsu luciferskému. To se ukazuje zvláště tehdy, když lidé z určité bázně před správným poměrem k ahrimanským silám přezírají smyslový svět, vyhladí v sobě radost a správný vztah k smyslovému světu, a aby nebyli k tomuto světu poutáni, všechny zájmy o smyslový svět zničí. Pak se dostaví nepravá askeze, a tato nepravá askeze zase poskytuje nejsilnější rukojeť k zasahování nesprávných podnětů luciferských. A mohly by se napsat přímo dějiny askeze, které by se znázornily jako neustálé svádění ze strany Lucifera. Zde se člověk v nepravé askezi vystavuje svodům Lucifera, neboť aby miskou vah přivedl do rovnováhy, aby sil použil polárně, jednu stranu úplně vyhlazuje. Tak má Ahriman své plné oprávnění pro všechno správné oceňování fyzicky-smyslového světa člověkem. Minerální říše je říší prapůvodně takřka patřící Ahrimanovi, říší, přes níž je neustále vylitá smrt. Ve vyšších přírodních říších je Ahriman regulátorem smrti, pokud zákonitě zasahuje do postupu dějů a bytostí. Co jako něco nadsmyslového můžeme více sledovat v zevním světě, z určitých důvodů označujeme jako duchovní, co působí v člověku více vnitřně, to označujeme jako duševní. Ahriman je bytostí více duchovní, Lucifer je více bytostí duševní. Ahriman je takřka pánem toho, co se odvíjí v zevní přírodě, Lucifer dotírá se svými impulsy na nitro člověka. V mystérijním dramatu *Brána zasvěcení* potkává Jan na začátku své cesty jako prvního Lucifera. Zjevuje se mu poté, co říká:

*Duchu, který žiješ v mém nitru,
vystup ze své skrytosti
a ukaž se mi v pravdivé podstatě.*

Také Lucifer má ve smyslu všeobecného světového řádu svoji správnou úlohu. V jistém směru je jeho úlohou vytrhnout člověka a s ním vůbec všechno duševní ve světě od pouhého života rozplývajícího se ve smyslové fyzičnosti. Představte si, kdyby ve světě vůbec nebyla luciferská síla - tuto představu líčí Jan ve 2. obraze *Probuzení duší*:

*Do výše nakupených tvarů mlčenlivé bytí
plní prostor tvořením dalekých záhad.
Nezabíjí duši trýznivostí otázek,
duši, která nechce poznávat,
jen blaženě žijící, chce vidět zjevování jsoucná.*

Pak by člověk snil jen v tom, co k němu proudí ze zevního světa jako vjemy, v tom, co přichází ze zevního světa prostřednictvím rozumu vázaného na smysly. To by byl jakýsi druh zvláštního lidského duševního bytí v tomto smyslovém světě. Jsou zde však impulsy, které sice nechtějí tyto duše odtrhnout od smyslového světa, pokud jsou časově vázány na tento smyslový svět, ale chtějí je povznášet, aby se mohly prožívat, pociťovat a radovat také jinak, než jen z toho, co může poskytnout pouze tento smyslový svět. Pomyslete jen na to, jak lidstvo hledalo v uměleckém vývoji. Všude tam, kde člověk něco tvoří ve svém životě představ, v životě citovém a duševním, co není hrubě závislé na smyslovém světě, nýbrž se nad něj pozvedá, tam je Lucifer tou mocí, která ho vytrhává ze smyslového světa. Velká část toho, co jako něco povznášejícího a osvobozujícího žije v uměleckém vývoji lidí, je vnuknutím Lucifera. - 10. obraz *Strážce prahu*.

*Duše necht' vidí krásu Luciferovu,
ale nesmí propadnout jeho moci...*

Jako luciferské vnuknutí však můžeme označit ještě něco jiného. Existenci luciferských sil je člověk schopen nezůstat se svým myšlením závislým na pouhém napodobování fyzicky-smyslového světa, ale může se nad něj povznést svobodným myšlením. To dělá např. ve svém filosofování. Všechna filosofie je z tohoto hlediska vnuknutím Lucifera. A mohly by se přímo napsat dějiny filosofického vývoje lidstva, pokud není tento vývoj čirým pozitivismem, to je nedrží-li se zevní materia- lity. Mohlo by se říci, že vývoj dějin filosofie je neustálou ukázkou Luciferových inspirací, neboť všechno tvoření povznášející se nad smyslový svět, je zavázáno oprávněným silám a činnostem Lucifera.

*Tento nositel světla ... září moudrostí
a hrdým smyslem světy k sobě plní
a svou skvělostí všem bytostem svítí.*

Ale i Lucifer může tuto svou oblast překročit. Vzpouira proti světovému řádu vždy spočívá v tom, že tyto bytosti překračují svou oblast. Lucifer ji překračuje a má neustále tendenci ji překračovat, zamožuje-li duševní cit. Zatímco Ahriman má více co činit s myšlením, je Lucifer více zaměřen na cítění, na život afektů, vášní, pudů a žádostí. Všechno to, co je ve fyzicko-smyslovém světě duševně citlivé, je tím, nad čím je pánem Lucifer. A má tendenci to uvolnit, vyloupnout z fyzicko-smyslového světa, zduchovnit to a na zvláštním, izolovaném ostrově duchovního bytí si zařídit svou vlastní luciferskou říši se vším, co může ve fyzicko-smyslovém světě uloupit z duševní citovosti. Zatímco Ahriman chce ve fyzicko-smyslovém světě zadržet myšlení a jako stíny a šablony je vetváří do smyslového světa, takže pro elementární jasnozře- ní je to viditelné jako sem a tam se mihotající stíny, dělá Lucifer něco jiného; z fyzicko smyslového světa bere duševní citovost, vytrhuje ji ven a strká ji do zvláštní luciferské říše, kterou v rozporu se všeobecným světovým řádem zařizuje jako izolovanou říši, podobnou jeho vlastní přirozenosti.

GA 147